

A NEMZETI IDENTITÁS MEGŐRZÉSÉNEK, MEGÚJÍTÁSÁNAK INTÉZMÉNYRENDSZERE

(I. Oktatás. II. Sajtó, elektronikus média és Internet)

I.

A nemzeti identitás megőrzésének és megújításának hosszú távú célja egyrészt a határon túli magyar oktatás intézményeinek fenntartása, integrálásuk a többségi, a magyar és az európai oktatási térbe, másrészt a határon túli magyar köz-, felső-, és felnőttoktatás szellemi és anyagi bázisának biztosítása, a társadalmi kohézió, esélyegyenlőség és versenyképesség biztosítása; az oktatás szolgáltatási, közösségi funkcióinak, környezettudatos és minőségi dimenzióinak erősítése.

Az elmúlt 15 évben nem volt egy egységes, koherens, átfogó kormányzati elképzelés a határon túli magyar oktatás és kultúra alapelveit, hosszú távú céljait és prioritásait illetően, bár minden kormány határon túli magyarokat illető politikája nagy teret szentelt a kulturális-oktatási kérdéseknek. A határon túli magyar közösségek sem rendelkeztek kidolgozott jövőképpel saját társadalmuk intézményfejlesztését illetően

A szülőföldön maradás doktrínája elavult. A megsegítő támogatáspolitikát helyett kétoldalú együttműködésre, a magyar–magyar viszonyok depolitizálására, a határon túli magyar intézmények modernizálására, a regionális fejlesztések uniós támogatására, a munkaerő-piaci pozíciók Kárpát-medencei javítására van szükség,

A határon túli magyar felsőoktatás fejlődésében a legkedvezőbb forgatókönyv az ún. teljesen integrált rendszer – teljes mértékben autonóm intézményként és európai akkreditációs rendszer keretei között problémamentesen integrálódik az adott országok nemzeti és az európai felsőoktatási terébe. Kevésbé pozitív forgatókönyv a részlegesen integrált felsőoktatás – nem sikerül szervesen integrálódni a nemzeti és nemzetközi felsőoktatási térbe, a kapcsolatok korlátozottak. A legkedvezőtlenebb forgatókönyv az etnicizált határon túli magyar felsőoktatás – magába fordulva és elzárkózva, a perifériákon működik, nincs kiegyensúlyozott kormányzati támogatás.

A közoktatásban a cél a környezetével jó kapcsolatokat fenntartó, autonóm, magas szakmai értéket képviselő intézményrendszer fenntartása, működtetése, ahol a kisebbségi célok szolgálatát felváltja a szolgáltatás, a közösségépítést a hatékony, minőségi intézményműködtetés. A magyar nemzeti integrációt, a nemzeti kapcsolati hálók kiépülését segítheti a korai kapcsolatfelvétel, a testvériskolai kapcsolatok, a Kárpát-medencei közös rendezvények, táborok támogatása, amely közel hozza, megismerteti egymással a határ két oldalán élőket. Szükséges a tanári képzések és továbbképzések rendszerének magyarországi mintára történő átszervezése is.

A szórványosodó vidékeken az anyanyelvi oktatás megoldása csak szórványközpontok, iskolaközpontok, illetve kollégiumok révén lehetséges, akár egyházi, akár civil szervezeti formában. Elengedhetetlen a csángók nyelvi revitalizációjának támogatása az oktatáson keresztül. Különös figyelmet kell fordítani a kis falvakban működő oktatás fenntartására, infrastruktúrájának fejlesztésére, ellátására korszerű tananyagokkal, a gyermekek és tanárok falvak közötti szállítására. Kiemelt e tekintetben a határon túli magyarul beszélő román oktatási helyzetének javítása, mert e népcsoport a kisebbségen belüli kisebbségi helyzetéből adódóan a határon túli magyarokhoz és a többségi románokhoz képest is hátrányosabb helyzetben van.

A magyar kormány vállaljon aktív szerepet a magyar érdekek együttes képviseletében a közös európai felsőoktatási térben, a határon túli magyar felsőoktatási intézményekkel közös felsőoktatási és kutatási stratégia kidolgozásában. A határon túli magyar felsőoktatási tanácsok felállítása a magyarországi döntéshozatalt és a határon túli felsőoktatás fejlesztési stratégiáját segítené minden nagy régióban. Az oktatási és kulturális támogatások hasznosulásának követése és egy minőségbiztosítási/akkreditálási rendszer kidolgozása hasznos lenne nemcsak olyan nagy beruházásoknál, mint amilyen a magyar kormány által a határon túl létrehozott és működtetett egyetem, de bármely más intézmény, vagy intézményrendszer működésének támogatásánál is.

II.

A sajtó és média területén a magyar külpolitika támogatáspolitikai és fejlesztéspolitikai elvek mentén mozoghat. Támogatáspolitikai szempontból a sajtó fenntarthatóságára koncentrálhat, azaz azokat a szegmenseket kell megtalálnia, amelyek öfenntartásra kevésbé képesek. Fejlesztéspolitikai szempontból a humán erőforrásra, a sajtó munkásainak képzésére koncentrálhat, illetve olyan infrastrukturális beruházásokra, amelyek egyaránt szolgálják a helyi közösségek és Magyarország külpolitikai érdekeit.

1990 után az írott sajtó újszerű kibontakozását láthatjuk, részben új lapok indítása, részben korábban is létező lapok tartalmi megújítása által. Gyakran éppen ezek a médiumok szállították azt a szótárt, amellyel a változások értelmezhetővé váltak az olvasó számára. A sajtó ugyanakkor a kisebbségi elitnek állandó ütközőzónájává vált, a tulajdonviszonyok átrendeződése gyakran politikai színezetet öltött.

A televíziózás – parabolaantenna vagy kábelhálózat segítségével a magyarországi televízióállomások nézettsége is – robbanásszerűen fejlődött. 1993 óta a Duna TV valamennyi határon túli magyar régióban vehető. A magyarországi kereskedelmi csatornák is többé-kevésbé foghatóak. Mindezek mellett az egyes országok kereskedelmi televíziózása is látványos fejlődésnek indult, aminek következtében a magyar nyelvű tévzés is éles konkurenciának van kitéve.

A határon túli magyar sajtó megújulásának harmadik színterét az internetes hírportálok megjelenése jelenti. Mindegyik országban található olyan hírportálok, amelyek komoly konkurenciát és/vagy kihívást jelentenek az írott sajtó számára, mivel gyakran új témákat újfajta hangvételben próbálnak megjeleníteni. Magyar kormányzati szempontból lényeges a korábbi ciklusban beindult hálózatépítési folyamat rögzítése, amelynek ambíciója szerint a magyar információs társadalom tízéves stratégiájába a határon túliaknak a nemzet részeként, természetes módon bele kell tartozniuk.

Az egyes határon túli régiók magyar médiája valószínűleg eltérő utat jár be. Így például Kárpátalja, Vajdaság esetében fennáll a zárványosodás veszélye, míg Erdélyben egyre több jel mutat a hálózatosodás irányába. A magyar lakta régiókban nagy kihívás lesz az, hogyan fog megbirkózni a kisebbségi sajtó a globalizáció intenzív hatásával és a lokalitások felértékelődésével. Szembe kell nézni a jelenlegi, határon túli magyar újságíróképzés mennyiségi és minőségi korlátjaival. Felsőfokú intézményben csak Erdélyben, a kolozsvári BBTE-n zajlik újságíróképzés, újságíró iskola pedig csak Nagyváradon és Újvidéken van, a többi régióban kifejezetten újságíróképzés nincs. Visszatérő kérdés, hogy hol érdemesebb fiatal újságírókat képezni: otthon vagy Magyarországon. A jelenlegi globalizálódó feltételek között a több helyszínen zajló képzésekre és továbbképzésekre kellene helyezni a hangsúlyt, amelyeken belül nem csak a szűkebb értelemben vett szakmai képzés, hanem a médiagazdasági és menedzseri ismeretek is kiemelten fontosak lennének.

Ha tényleges együttműködési formák alakulnának ki a sajtó területén, az egymás közötti minta átadás is erősebb lenne, miközben Magyarország szakmai „felügyeletet” gyakorolhatna, és tudatos stratégiára épített támogatásokat foganatosíthatna. Mindezek eredményeképpen létrejöhetnének helyi autonómiák, ám kiteljesedhetnének a kárpát-medencei együttműködésben rejlő lehetőségek is, és a sajtó valóban a nemzeti identitáspolitika egyik hordozója lehetne.

Prioritásokat megfogalmazni a fenti célokkal összefüggésben lehet. Fontos lenne átfogó értékelést készíteni, a magyarországi hasonló tendenciákat feltárni. Sürgős lépéseket kellene tenni az internethozzáférés minél szélesebb körű biztosítása érdekében, és olyan tartalomfejlesztők kiképzésére, akik kreatív módon járulhatnak hozzá a határon túli tematikák árnyalásához.

A kívánt médiahálózat elérése érdekében az együttműködés kiterjeszhető lehetne a nyugati magyarság sajtóorgánumaira is, aminek következtében a nyugati magyarság, az anyaországiak és határon túliak kulturális értelemben közelebb kerülhetnének egymáshoz.